

l'actual poble d'Esse en aquest dept., cap a 5 k. de Confolens, amb evolució fon. estranya, potser per mitjà d'alguna metàtesi. No comprovo ara si és o no coincidència la de la vila gascona *Euze* (fr. *Eauze*), prop de Condom (Gers).

¹ Potser és el que volia fer Fossà, encara que sembla que hi hagi posat *Eniz*. Encara que l'advocació de l'esgl. d'Eus és a St. Vicenç, Ponsich troba en el doc. de 1218 (infra) que hi havia en el castell d'Eus una «basilica B. Marie». — ² Rubió (*Cat. Car.* II, 10 índex), pregunta si pot ser *Eus* un lloc «Edio» d'un doc. de 871. Només apareix en una còpia tardana d'aquest doc. d'original perdut. I més aviat podria referir-se a *En* (que és entre Nyer i Saltó) (corr. *Edno?*), perquè va seguit de Saltó, Marians i Nyer ¹⁵ (*Cat. Car.*, 89.1).

ÈVOL

Poble de l'alt Conflent, antic i senyorial, als baixos de la vall que, provinent de Noedes i ajuntant-se amb la que ve del Capcir, desaigua a la Tet per l'esquerra.

PRON. LOCAL: *ébul*, en el poble mateix, 1959 ²⁵ (xxiii, 181, durant l'enq., que donà rica i interessant toponímia menor, xxiii, 178-184); a penes cal dir que també hi ha algun bàrbar, en els pobles veïns, que el deformà a la francesa, *evól*.

MENCIONS ANT. 950: *Evole* (Abadal, *Eixalada*, ³⁰ p. 177; Alart, *Bu. S. Agr. Pyr. Or.* x, 82); 957: «in suburbio Elenense, villa q. d. *Evolo*, afr. --- rivo *Oletas*» (Monsalv. xv, 183.1f.; *Cat. Car.* III, 149.14); 968: *Evulo* (Abadal, *Eixalada*, 198); 981: «--- *Purciana*, villa *Suanis* villa *Evola*, --- *Fauliaria* ---» (*MarcaH.*, ³⁵ 927; i *Cat. Car.* II, 212.34); 982: «valle Cfl., alodem q. d. *Evol* --- Bula ---» (*Cat. Car.* II, 173.4; cf. encara ib. 168.30 i 392.8). Crec que és referenciat a 1209, un doc. que el *Li. Fe. Ma.* (II, 368), només coneix per un registum de Carbonell († 1517) en què el rei Pere donava en feu al comte de Foix «villas de *Evol*s et de *Stavar* et *Charagut* et *Sono*» (cf. *BABL* III, 497); 1260: *Evol* (Alart, *BSAgr. Pyr. Or.* x, 93); 1059: *Evol* (*Co DoACA* XII, 118); 1435: *Evolo* (Alart, *Doc. Gé. Hi.*, 88).

Ponsich (*Top.*, 105) hi afegeix *Evulo* 1010 i 1017, *Evol*s 1170 i 1312, *Èvol* 1011, i algun en alguns altres docs. del S. XIV o més recents.

El vescomtat d'*Èvol* va ser creat el 1335 per Jaume de Mallorca, i ratificat per Pere III (CCandí, IX, 39). ⁵⁰ En l'ed. de la seva Cròn., Pagès cita *Evolo* en un doc. junt amb *Vilaregut*.

El personatge del Vescomte d'*Èvol* degué esdevenir proverbial, com a figura mítica d'un esperit de gran poder (malèfic o benèfic), en gran extensió dels nos- ⁵⁵ tres Pirineus, fins al punt que el poble rural el devia pendre per un ésser mític, encarnat en les mates d'*évols*: car, segons nota del meu pare, la meva àvia empordanesa (nada a Llers el 1837) recomanava, com a remei contra les febres: «surts al camp i et plan- ⁶⁰

tes a davant d'una mata d'*èvol* i li fas aquest compliment: "Que Déu te guard, Senyor d'*Èvol*, / aquí et vinc a visitar; / com les febres siguin fora, / de revés t'he de llençar", arrenques un bon brot de la planta, ⁵ i el tires de revés, i te'n vas sense girar-te a mirar endarrere». Explicacions i memòries literàries d'això en *DECat* III, 826b51-827a22.

No sé si relacionar amb aquestes creences, el nom del «*Gorg d'ébul*» que m'indicà un dels inf. de St. Pere dels Forcats (xxiii, 130.14), mentre que l'altre es limitava a citar-me «La Gorga» del curs que fa la Tet al peu d'aquell poble, més cerdà que conflentí (xxiii, 130.14, 129.23): això és uns 9 k. a l'O. d'*Èvol* i amb una serra entremig. Com que les gorgues de rius, segons el folklore de les nostres comarques muntanyoses, figuren com la residència de follets i éssers supraterrans perillosos (vg. les històries que en conta Verdaguier, sobre gorgues de Folgueroles i del riu Sorreigs, en el *DECat*, s. v. *nyítols*, aclarit amb una nota del ²⁰ *Supl.*), imagino que ací la gent dels Forcats degué creure que residia en aquesta gorga l'ànima damnada d'algun Senyor d'*Èvol*, com el de la meua àvia.¹

ETIM. per a la qual aquestes creences i records llegendaris no ens podrien ajudar decisivament; puix que semblen ser posteriors als senyors d'*Èvol*, o àdhuc a llur elevació al rang vescomtal. És lícit de quedar indecisos entre:

1) Aplicació toponímica del nom de la planta (en l'art. del *DECat*, més sobre el nom d'aquesta i els seus noms pre-romans, concurrents del ll. EBULUS). I cf. també les conjectures sobre l'origen de *L'Eula*, supra.

2) Aplicació del NP germ. EBIL, en variant llatinitzada *Ebulus*, molt corrent en les fonts germàniques (Först., 437); però no menys en les gallo- i pireno-romàniques: en docs. cat. tinc nota de diversos *Ebles* (a. 1106) i el cas compl. *Ebloni* (1075). El 824 uns comtes *Eblo* i Asman, amb els Francs que ataquen, vora Pamplona, els moros ajudats per navarresos (Lacarra, *Est. Hist. Nav.*, pp. 52-53). *N'Eble*, el vescomte de Ventadorn, gelós del gran poeta Bernard (Appel, *Cbrest.*, 122b34); *Eble* d'Uissel (o de Sanhas), trobador que tençona amb Guilhem Gaysmar (en Appel, 96) i que aquest anomena *Eble* (versos 1, 19, 37, 36) ⁴⁵ o *Ebles* altre ms., i veg. altres *Eble* en 19.37, 77 i 80.61).

D'altra banda, però, és un nom que no fou sols nostre, sinó també d'Itàlia; on probablement deu ser deia toponímica d'algun capítol longobard EBULS, el nom de la ciutat *Eboli* a l'E. de Nàpols; per més que ignoro si el títol nobiliari dels Prínceps d'*Eboli*, existia o no ja abans que el cortesà a qui Felip II, conferí aquest títol el 1559.

Però no caldria que anem a cercar tan lluny, perquè un *Ebulus* presbiter, firma en un doc. de 969, dels p. p. Abadal, en el llibre sobre *Eixalada* (p. 201). Ara bé, aquell monestir era a 3 k. d'*Èvol* i del mateix costat de la Tet. Algú, potser, trobarà que no cal cercar més, i qui sap si imaginarà que fos algun avi o homònim de tal monjo el qui fundà el poble (cit. per pri-